

5. Sadovenko, S. M. (2013). Explication of the concept "Ukrainian folk art culture" / Transformation processes in education and culture: Coll. Materials Int. science-creative Conf., Odessa, Kiev, Warsaw, April 24-25, Kyiv: NAKKKiM, 26-30[in Ukrainian].

6. Sadovenko, S. M. (2013). The polyphonic world of the chronotop of the Ukrainian folk arts culture / Traditions of the memory studio V.T. Skuratsky: Sb. sciences works [rare : S. M. Sadovenko – the head of the editorial board, emphasis, repr. for the issue.] Kyiv, October 24-25, Kyiv: NACCK, 300-304[in Ukrainian].

7. «Dictionary of literary terms» (1965). Literary dictionary of Vasyl Lesin and Alexander Pulinets. Kiev, 432[in Ukrainian].

8. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. (1979). Academy of Sciences of the USSR. Institute of Linguistics; for ed. I. K. Whitehead Kiev: Scientific Opinion, 1970-1980. Volume 10, 54[in Ukrainian].

9. Kharchenko, S. (2009). My Country, My Paradise Oral folk art. Kyiv, 14[in Ukrainian].

УДК 316. 658 : 323 (470)

*Демчук Руслана Вікторівна,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
ruslanad@meta.ua*

АКТУАЛЬНІ МІФИ ІМПЕРСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Мета роботи полягає в дослідженні міфологічного дискурсу імперської ідентичності. **Методологія** визначається комплексом наукових методів, зокрема, аналітичним, типологічним, порівняльним. Провідним є спеціалізований міфореставраційний метод, що дає змогу відстежити у будь-якій культурній формі міфологічні алюзії, мотиви, образи, сюжети, які своєю чергою дають змогу виявляти багатозаровий зміст явищ і феноменів. Для підбиття підсумків дослідження застосовано метод теоретичного узагальнення. **Наукова новизна** полягає у виокремленні міфів російської ідентичності: фундаментального – імперського («Москва – третій Рим») з темпоральними модифікаціями («Кримнаш» і мономіф В. Путіна) та технологічного – ліберального («міф Правди» Б. Єльцина). **Висновки.** Процеси ідентифікації РФ реалізуються у продукуванні ірраціональної моделі реальності, що історично забезпечена вземозв'язком міфології та політичного процесу. Алгоритм формування сучасного міфу збігається з міфом традиційного суспільства. Політична міфологія свідомо й інструментально задіяна в інформаційних конфліктах та пропагандистських проектах.

Ключові слова: ідентичність, імперія, міф, Росія, Путін.

Демчук Руслана Вікторівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології Національного університету "Києво-Могилянська академія"

Актуальные мифы имперской идентичности

Цель работы состоит в исследовании мифологического дискурса имперской идентичности. **Методология** определяется комплексом научных методов: аналитическим, сравнительным, типологическим. Приоритетным выступает специализированный мифореставрационный метод, который позволяет отследить в любой культурной форме мифологические

аллюзии, мотивы, образы и сюжеты, которые дают возможность определить многослойное содержания явлений и феноменов. Для подведения итогов исследования применен метод теоретического обобщения. **Научная новизна** состоит в выделении мифов российской идентичности: фундаментального – имперского («Москва – третий Рим») с темпоральными модификациями «Крымнаш», мономиф В. Путина), технологического – либерального («миф Правды» Б. Ельцина) **Выводы.** Процессы идентификации РФ реализуются в продуцировании иррациональной модели реальности, которая исторически обеспечена взаимосвязью мифологии и политического процесса. Алгоритм формирования современного мифа совпадает с мифом традиционного общества. Политическая мифология сознательно и инструментально задействована в информационных конфликтах и пропагандистских проектах.

Ключевые слова: идентичность, империя, миф, Россия, Путин.

Demchuk Ruslana, PhD, assistant professor, associate professor, assistant professor of cultural studies National University of "Kyiv-Mohyla academy"

The actual myths of imperial identity

Purpose of Article. The article explores the mythological discourse of imperial identity. **Methodology.** We integrate analytical, typological, and comparative scientific methods. The restoration of myths is our special guiding method. It allows to trace mythological allusions, motifs, images, topics which enable multilayer phenomena to uncover their content. We apply the method of theoretical generalizations in summing up the results of our research. **Scientific Novelty.** In this article, we distinguish the myths of Russian identity: the fundamental – imperial myth ("Moscow – Third Rome") with temporal modifications ("Krymnas" and Putin's monomyth) and the technological – liberal myth (Yeltsin's "myth of Truth." **Conclusion.** We conclude that the processes of identification of Russian Federation consist in the production of an irrational model of reality, which is historically provided by the interrelation between the mythology and the political process. The algorithm for the formation of a modern myth coincides with the myth of traditional society. Political mythology is consciously and instrumentally involved in information conflicts and advocacy projects.

Key words: identity, empire, myth, Russia, Putin.

Актуальність теми дослідження. М. Еліаде наголошував, що колективне мислення, формою якого є міф, ніколи не зникало на будь-якій стадії суспільної еволюції; сучасний світ все ще зберігає певну міфологічну поведінку, незважаючи на особистісне мислення: «Малоймовірно, що суспільство цілком звільнилося від міфу...» [6, 132]. Тенденцію перетворити людське існування на взірць, а історичний персонаж на архетип можна вважати загальнолюдською. Міф не лише не втратив своєї актуальності в сучасному світі, а й отримав нові імпульси, що здатні стати сенсоутворюючими у певних видах соціальної комунікації та ідентифікації: «...віра у міфи є ірраціональною компонентою людської поведінки» [19, 67]. Зокрема, міфологічні уявлення підживлюють політичні доктрини протягом усіх історичних епох, а історична пам'ять людства насичена не лише реальними фактами і подіями, а й переважно міфологемами. Тому актуальними є дослідження імперської ідентичності саме у модусі оприявлення/деконструкції міфологічного.

Мета пропонованої статті полягає у дослідженні міфів імперської ідентичності на прикладі Російської Федерації.

Аналіз досліджень і публікацій. Класичними працями з політичної міфології у різноманітних ракурсах виступають дослідження Г. К. Юнга «Про сучасні міфи», Р. Барта «Міфології», К. Хюбнера «Істина міфу», М. Еліаде «Міфи сучасного світу», Е. Касіра «Філософія символічних форм», К. Флада «Політичний

міф. Теоретичне дослідження». У Російській Федерації темою політичного міфу займалися А. Кольєв «Політична міфологія. Реалізація соціального досвіду», А. Цуладзе «Політична міфологія», М. Шестов «Політичний міф тепер і раніше». На жаль в Україні бракує спеціалізованих монографічних досліджень із зазначеної проблематики. Варто лише виокремити розробку питання М. Савельєвою «Лекції по міфології культури».

Виклад основного матеріалу. Опановуючи внутрішній світ людини, міф маніпулює нею, занурюючи у специфічну міфологічну реальність, котру вона усвідомлює як достовірну. Якщо казка сприймається сучасною людиною як суцільне іномовлення, тим самим перестаючи бути міфом, то політичний міф спирається на віру у реальність, яка є живим буттям. У цьому функції архаїчного й політичного міфу збігаються. Якщо завдання архаїчного міфу полягало в тому, щоб будь-яка соціальна дія відтворювала космогонічну модель світу, тобто реконструювала світогляд, то культурне завдання політичного міфу полягає у відтворенні соціальної картини світу, порушеної через соціальні катаклізми: «Політичний міф “записує архетипи” у формі натхненних та мобілізуючих ідей, які обертаються на переконання соціальних груп та мас» [11, 219]. Отож, політичний міф – це архетипова конструкція, що кореспондує до сфери самоорганізації суспільства або народу: «Особливість політичного міфу полягає у тому, що він завжди прагне стати реальністю» [20, 57]. Політичний міф тривалої пролонгації трансформується в історичний міф, набуваючи ознак «вічності» національного міфу. Зокрема, міфи традиційного суспільства (походження держав і народів) стають конкурентоздатними політичними технологіями, адже маси за всіх часів вирізняються інфантильністю, коли несвідоме стає провідним. Успішним стане той лідер, що в духовно-моральних імперативах оформить ідею, яка відобразить зміст колективного несвідомого. Проте в основі кожного політичного міфу лежить теорія, адже міф, позбавлений концепції, обертається на казку.

Яскравим означником імперської ідентичності виступає відповідний міф, головна сила якого, як відомо, полягає у повторюваності [2, 296]. Імперська трансляція величі російської історії зумовила антиукраїнський комплекс, викликаний небажанням Києва, де «у дніпровській купелі було зроблено вибір для усієї Святої Русі» [17], слідувати у фарватері імперських міфів Росії. Проте, як зазначають самі ж російські дослідники, міф про особливу «історичну місію» народжувалися у різних народів у періоди національного приниження як специфічна психологічна компенсація [1, 50]. У даному випадку це, безумовно, травма від втрати статусу наддержави, адже приховані механізми імперської ідентичності полягають, насамперед, у доланні власних державних комплексів за чужий рахунок.

Нині у Росії на тлі глибокого занурення у минуле, відроджуються апологетичні пісенні жанри. Топосфера масової пісні є гіпертекстом популярної культури, що ще з радянських часів була засобом продукування ідеологічних парадигм. Безліч пісень, які співали про В. Леніна, з'явилися після смерті вождя, лише Й. Сталіна оспівували за життя. Про М. Хрущова вже виконували

жартівливі частівки, а про Л. Брежнєва склали політичні анекдоти, що засвідчувало поступове відмирання «радянського міфу».

Проте нині керманіч РФ В. Путін буквально «лягає на ноти». За нашим спостереженням, це почалося з «Пісні таджика» (Толібджона Курбаханова) 2012 р. напередодні президентських виборів. Серед пропрезидентських хітів можна згадати О. Лихачова з піснею «Владимир Путин – молодець», «Мой Путин» співачки Машані та інші. Проте пісня сочинської поетеси Т. Назарової «Мы – личная армия Путина» (2015 р.) дійсно вражає характерним образом «залізної медвежої лапи», застереженням «п'ятій колонії» та запевненням, що нікому не вдасться «поставити країну на коліна», що, безумовно, є проекцією колективного несвідомого населення РФ. Звертання до масової міфотворчості, яка неодмінно супроводжує політичний процес, дає змогу простежити взаємозв'язок політичних явищ та поведінки лідерів, що сполучаються з архетиповими образами міфічних героїв:

*Нам грозит разный сброд, / Но шагаем вперёд, / Не растеряны мы на
распутье! / У российской земли – / Есть защитник – народ! / У народа
России – есть Путин!*

Міфопоетика імперської ідентичності завжди пафосна, коли людина аргіогі не задовольняється повсякденністю, а потребує театральної героїки. Оскільки істина натовпу – міф, біографія та життєвий шлях лідера завжди оповитий серпанком легенди. Поступово зникає Путін як реальна людина, натомість з'являється Путін як мономіф про «надприродного» керманіча, що розлучився з дружиною та одружився з Росією. Особистісна світоглядна криза (падіння Берлінської стіни, чому він був свідком) обумовила його ініціацію через ритуальну смерть і відродження до нового життя та Місії. Тепер він – вічно молодий, має 8-ий дан з карате; він – сексуальний, зухвалий та всіх переграє. Путін може знаходити археологічні артефакти, керувати винищувачем, спрямовувати стерхів. Його хрестоматійна фотографія верхи з оголеним торсом кореспондує до образу кентавра з античної міфології, що вартує країну від Злих Сил. Репрезентована маскулінність лідера РФ засвідчує формування його особистої ідентичності на архетипі «воїна», що модифікується в образ «мачо» як мікст «крутості» і сексуальності [14]. Тому-то В. Путіну у підсумку несила стати «Батьком народу», бо експлуатація архетипу «батька», який спрямований у майбутнє, є стратегією, а не тактикою. Батьківство, на відміну від материнства, виступає продуктом культури (адже зоологічної моделі батьківства немає навіть у вищих приматів), а не генетики, яка обумовлює чоловічу агресію, суперництво, жадання перемоги. В. Путін – надлюдина, й у це вірять homo impregii, адже імперство є феноменом не стільки політичного буття, скільки людської свідомості. Лідер здійснює функцію очікування несвідомих сподівань «народних мас», тому-то: «Міф стає для політика невід'ємною частиною його рольової функції та інструментом політичної конкуренції» [11, 15].

Якщо деконструювати російські міфологічні патерни, заглиблюючись у колективне несвідоме, то можна вийти на базові архетипи: по-перше – Великої Батьківщини-Матері, який символізує походження та існування народу як

макросім'ї з історією, що абсолютована як «священна», та географією «центру Ойкумени»; по-друге – надлюдини-Прародителя, втіленого в образі національного Героя, що у пануванні спирається на близьке оточення (почет) та універсальні й народні архетипи.

Наразі в РФ спостерігається спотворення рівноваги міфологічного балансу співвідношення «крові та ґрунту» у бік позиції – «кров вища за ґрунт» (бо, «Росія там, де живуть росіяни»), на відміну від попередньої – «ґрунт вищий за кров» (коли Росія з XVI ст. розпочала поглинання неслов'янських/нехристиянських народів задля збільшення своєї території).

Подібну конфігурацію засвідчує «Декларація руської ідентичності», що була прийнята 27 листопада 2014 р. за підсумками засідання XVIII Всесвітнього руського народного собору, присвяченого темі «Єдність історії, єдність народу, єдність Росії», яка проголошує: «руський – це людина, яка вважає себе руською; не має інших етнічних уподобань; розмовляє та мислить російською мовою; визнає православне християнство основою національної духовної культури; відчуває солідарність із долею руського народу» [4]. Конфесійна основа «Декларації» виключає, приміром, етнічних росіян-атеїстів, що становили більшість за часів СРСР, або росіян-протестантів, так само поширених на теренах РФ. Навіть в СРСР визнавали міфічну «триєдність» росіян, українців, білорусів – нині має місце редукція до православ'я, російської мови, специфічної «культурної духовності».

Прикро, що територія України опинилася в зоні дії імперських міфологем, які ґрунтуються на тяглоті від Київської Русі. Адже без Києва імперський конструкт зависає у повітрі; московити лишаються спадкоємцями орієнтальної Орди, а не окцидентальної Русі, незважаючи на «сакральну Корсунь» (В. Путін). Ще від початку 2000-х років, науковий термін «Київська Русь» (введений для розмежування Київської і Московської) почав зникати з академічного дискурсу Росії, замінений на «Давньоруська держава», що кореспондує до 12-томної праці М. Карамзіна «История государства Российского», коли саме на державу, а не народ, покладається історична місія, що й зазначено у назві. У цьому річищі під патронатом В. Путіна була розроблена концепція, де «матір'ю городів руських» призначено з 2003 р. Стару Ладугу (на честь її 1250-річчя та знакового розташування у Ленінградській області РФ) [13], всупереч історіософській концепції «Повісті врем'яних літ», підтриманої М. Карамзіним [10, 45]. Проте невдовзі така «проєвропейська» позиція, яка до того ж підсилювала «норманську теорію» державотворення, виявилася неприйнятною. Тим паче, анексія Криму 2014 р. надала нових творчих можливостей у царині «фолк-історії» із заглиблення державних витоків РФ аж до римовізантійського простору, що додає «аргументації» імперському міфові.

Ми розподіляємо політичні міфи на фундаментальні та технологічні. Як приклад фундаментального політичного міфу можна навести «кримнашистський», що розвинувся у річищі історичного «Москва – Третій Рим» як складова експансіоністського імперського міфу. Прикладом технологічного російського міфу був ліберальний «Сльцинський» міф, який циркулював у «перехідному

періоді» до передачі влади В. Путіну. Будь-яка революція виступає руйнівницею «міфу держави», що було характерно і для «демократичної революції» 1991 р., як це обумовлено Р. Бартом: «...революція тотожна відсутності міфу» [2, 309]. Історично ліберальний міф не був укорінений у Росії, проте він спирався на «народний», соціальний «міф Правди», як-то зазначено з цього приводу у «Козацькій молитві (Ой ся, ти, ой ся...))»:

*У Бога просил казак / Правды для народа. / Будет правда на земле –
Будет и свобода.*

Від початку міфологія доби Б. Єльцина конструювалася на темі «страждання за народ», особливо після Пленуму ЦК КПРС (1987 р.), де його було піддано остракізму (символічній страті) з боку комуністичної влади, що призвело до всебічної народної підтримки та у підсумку – політичної реінкарнації та експлуатації ліберального міфу «свободи та справедливості», адже міф – це персоніфіковане бажання маси. Нетривалий ліберальний міф Росії, обумовлений розпадом комуністичних міфів з їхнім есхатологічним навантаженням «Царства справедливості», зосередився на деміфологізації та викритті родових вад попереднього режиму, не переймаючись обґрунтуванням власної міфології. Тоді як прозахідна спрямованість єльцинівської Росії блокувала реінкарнацію російсько-імперського міфу (на відміну від ХІХ ст., коли літераторами формувався міф «народу-богоносця»), а національні рухи «окраїн» перешкоджали розробці російського національного міфу. За відсутності національного міфу геополітичний образ Росії структурувався як усічений варіант СРСР, що й жило відновлення ідеї СРСР у майбутньому. Проблема лібералів полягала у відсутності будь-яких зачіпок у минулому (якщо абстрагуватися від нетривалої просвітницької діяльності кола М. Новікова у ХVІІІ ст. та «повстання» декабристів 1825 р.), адже традиція лібералізму була відсутня. Зокрема Б. Немцов, який сам згодом (від 2015 р – його демонстративного убивства) став уособленням ліберального міфу, запропонував встановити у Москві пам'ятник Олександрю ІІ і відзначати 19 лютого 1861 р. – скасування кріпацтва як національне свято росіян [12]. Проте проблема постала в тому, що скасування кріпацтва не стала знаковою подією для сучасної Росії з її сервільної ментальністю, де у підсумку поруч із Кремлем встановили пам'ятник Володимиру Хрестителю, котрий хоч не мав до Росії жодного відношення, але репрезентував бажані імперські аналогії.

Невдовзі ліберальний «міф Правди» втратив мобілізаційну силу разом із поразкою західної моделі на російському ґрунті й був заміщений конструктивним міфом «возз'єднання», «збирання земель», що став черговою метаморфозою імперського міфу під личиною «Руського міра». Відносини із Заходом повернулися до семантичної опозиції «Ми – Вони», переозначеної як «Ми – не вони» [11, 233]. Як відмітив з цього приводу А. Цуладзе: «Інтеграція із Заходом не підкріплена (у Росії – Р.Д.) відповідною політичною міфологією, у той час як міфологія “особливого шляху” міцно вкорінена у свідомості росіян» [20, 67].

Отож, міф імперії як контрміф відродився у надрах ліберального міфу, приміром, ностальгія за квазіімперією СРСР набула неочікуваної виразності на

телебаченні РФ у проекті «Старые песни о главном», який від 1996 р. став візитівкою новорічних телепрограм. У підсумку це призвело до знакової події, коли німецький «батько» перед загрозою розпаду держави (з причини Кавказького сепаратизму) передав владу молодому наступнику – «сину» Путіну (за апробованою моделлю успадкування влади Сталіним від Леніна), що є стійким імперським маркером. Адже передача влади безпосередньо від правителя спадкоємцеві здійснювалася директивним шляхом (хоч і не обов'язково за родинним принципом), що є підтвердженням домінування влади над законом – характерною ознакою авторитаризму. Як зазначав О. Мотиль, протягом тривання історичного процесу імперії здатні виснажуватися, розпадатися, мімікрувати, але й відроджуватися у глобальних проектах [15].

На жаль, імперська ідея, на відміну від імперських утворень є нездоланною. У межах імперії не може бути нації за визначенням, адже РФ для її народів не є Батьківщиною (patria), яка всередині, а є Вітчизною (state) яка ззовні, що виступає «конструктом ідеально-офіційним» [22, 37]. Ідеолог правих неоконсерваторів Франції Анрі де Бенуа обґрунтовує та підтримує повернення до імперської форми правління. По багатьох пунктах імперія для Бенуа нагадує ідеократію і збігається з консервативною традицією Росії. Сенс імперії полягає у тому, що імператор втілює в собі містичну ідею, яка об'єднує різні нації та території: «Імперія – це від початку не територія, а принцип, ідея. Її політичний порядок насправді визначається не матеріальними факторами і не протяжністю території, але духовною або політико-юридичною ідеєю... імператор виводить свою владу з того, що втілює у собі щось більше за просто могутність. Як dominus mundi він є сувереном князів і царів, він... керує суверенами, а не їхніми землями, представляючи могутність, якою він править» [3, 44–442]. В імперії а ргіогі не може національного міфу, адже т. зв. «руський проект» насамперед пов'язаний з історіософією Імперії, що невід'ємна від міфологічного дискурсу. Стереотипні міфологеми про «золотий вік Катерини», «світ дворянських гнізд», «золотий вік російської літератури», «економічне диво Століпіна», «культурно-богословський Ренесанс» та інші, що наразі тиражуються у культурно-політичному просторі РФ, забезпечують необхідне ностальгічне/романтичне тло задля легітимації у масові свідомості ідеї реставрації міфу Російської імперії. Дореволюційна Росія із «тюрми народів» сер. XIX ст. поступово обертається на «Росію, яку ми втратили» (кінотрилогія С. Говорухіна).

Нині імперська ідея виступає деміургом російської державності, що дає змогу віднести сучасну РФ за типом правління до імперій кінця XIX ст., з огляду на такі провідні характеристики як різнорідно-диференційований політичний простір (з феодальними анклавами на кшталт Чечні або з архаїчним побутом Півночі), сировинно-орієнтована модель рентної економіки, неспинна мілітаризація задля збільшення території та авторитарна форма управління, що відповідає поняттю «самодержав'я», коли особисті уподобання лідера стають нормативними для всієї країни. На відкритті «домашньої» Олімпіади у Сочі (2014 р.), було продемонстровано історичне шоу «Сни про Росію», де глядачеві

у ХХІ ст. «була явлена Росія як європейська монархія, до того ж позбавлена сучасності» [22, 39].

Масштабність простору, охопленого владою (царя–імператора–президента), відповідна масштабність владних функцій завжди генерували підвищену відокремленість державних та громадських інститутів. Як зазначають з цього приводу дослідники: «У такій ситуації суспільна громадська міфологічна легітимація політичного лідерства ставала постійно необхідним елементом регулювання політичного процесу... Примітно, що до початку ХІХ ст. Російська держава не мала єдиного зведення законів. Соціально-політичні міфологеми заповнювали нерозвиненість правового простору й обмеженість формально-правового регулювання політичного процесу» [21, 225]. Хоча після 2014 р. РФ набуває уподібнення до довоєнного СРСР з культом «Артеку», освоєння Арктики та героїчного підйому у «допомозі» невизнаним анклавам Л/ДНР як «аналогії» громадянської війни в Іспанії 30-х рр. [22, 38]. Саме це характеризує путінський режим як «гібридний», що вдається до мімікрії з єдиною метою – зберегти владу над загальним і прилеглим простором.

Б. Райтшустер для позначення періоду правління В. Путіна використовує влучний термін «демократура»: «демократура Путіна, позаяк у неї немає ніякої ідеології, і замість довготривалої стратегії її побічні дії визначаються лише короткометражною тактикою утримання влади, далеко не так вразлива, менш тоталітарна і, напевно, менш агресивна ніж її предтеча (Радянський Союз), утім, вона ще більш нестабільна і непередбачувана і тому значно небезпечніша» [18, 18].

Дійсно, імперський простір – це, передусім, еманация влади, яка надмірно персоніфікована, адже не буває імперії без «імператора», що виступає провідним облаштовувачем країни та інтегрує свою територію за допомоги силових структур. Імперський простір за ідеї «святості держави» становить основу російського ландшафтного середовища. В імперії немає кордонів – лише небокраї, коли експлуатується архетип «дороги», що і є Долею. Проте імперський простір – це простір-держава, а не простір-ландшафт. Навпаки, як зазначив В. Каганський: «Імперія руйнує ландшафт, навіть не підозрюючи про його існування» [8, 8]. Природні ландшафти нищуються під репрезентативні державні проекти меліорації, культивуації сільськогосподарських культур у місцях з невідповідними кліматичними умовами, військові бази, олімпійські об'єкти, залізничні магістралі та мостові переходи, що у підсумку призводить до деградації, насамперед, культурних ландшафтів, як це засвідчують не лише «трофейні» (Карелія, Курили, Кенігсберг, Крим), але й автохтонні території, перетворені на спустошену Внутрішню Периферію (В. Каганський). Сакральна-імперська основа простору у принципі робить його надмірним і безмірним; за геополітичною стратегією простір привласнюється, а не облаштовується, що є тягарем для місцевого населення.

Проте імперські інтенції ґрунтуються виключно на імперській самосвідомості та самопожертві імперіомодельючого народу і зникають після її нівеляції, що демонструє закономірне падіння специфічної групи імперій, як от Римська, Візантійська, Російська, Османська, де метрополією виступали

гіпертрофовані столиці, які поширювали свою назву на всю територію імперій (Рим, Новий Рим, Московія, Висока Порта). Зокрема, «...Рим...правив під гаслом єдності у ім'я всезагального блага. І цього вистачало доти, поки зберігався імперський етнос» [5, 144]. Імперський простір доцентрований – «All roads lead to Rome», щільно зв'язаний, але через центр, всі значимі державні елементи сконцентровані нагорі: «У цьому сенсі СРСР був яскраво вираженою імперією, а РФ нею залишається» [9, 83].

Отже, імперська ідентичність, що конструюється навколо месіанських ідей, створює власні моделі раціональності («Третій Рим», панславизм, слов'янофільство, євразійство, розвинений соціалізм, нині «Руський мір»), засновані на пропаганді імперської величі. У підсумку Росія обернулася на одержавлений, несучасний, євразійський Хартленд. Ідеологія цивілізаційної «своєрідності», «самості» не вписалася у ландшафт майбутнього, адже унікальність має створювати щось принципово нове, чого не сталося. Сьогодні Імперія – це лише міф, обернений у минуле. Нині привабливі проекти Нової Імперії, запозичені у І. Ільїна, коли республіканські принципи (рівності, незалежності, конкуренції, новаторства) поступаються монархічним (культ держави, рангу, традиції, вірності), де еліта країни формується не «виборами, а перебором» [7, 31–32]. Державні комплекси РФ оприявлено у панічному мемові «...аби не було революції», що навіть затьмарив радянський «...аби не було війни», котрий відображає феномен довготерпіння, політичної довірливості, сервільних властивостей національного характеру російського народу.

Східно-слов'янська православна цивілізація, на роль якої претендує Росія, на очах орієнталізується, трансформується у Євразійську (постслов'янську), адже сама Росія, вже давно є православно-ісламською державою із тенденцією до кількісного збільшення ісламського компонента. Цивілізації однозначно виникають на ґрунті імперій, отже, в Євразійській цивілізації (якщо вона здійсниться, а не розколеться на уламки) є транзитивне майбутнє сполуки між Європою та Китаєм.

Наукова новизна полягає у виокремленні міфів російської ідентичності: фундаментального – імперського («Москва – третій Рим») з темпоральними модифікаціями («Кримнаш» і мономіф В. Путіна) та технологічного – ліберального («міф Правди» Б. Єльцина).

Висновок. Уже не викликає сумніву, що у випадку РФ не склався той імперський правопорядок, який мав відповідати глобальному ринку «колективного капіталу», на що сподівався А. Негрі [16]. Навпаки – відбулася реанімація імперських ідеологічних конструктів ХІХ – поч. ХХ ст. у обгортці «Руського міра»: мілітаризація на тлі економічної стагнації, що обумовлена сировинним характером економіки, експансія у навколишньому середовищі та відродженні інституту «наступників». Сьогодні під прикриттям терористичної загрози, ліквідації етнополітичних конфліктів, підтримки авторитарних режимів, «солдати імперії» як носії відповідної ідентичності, розсувають межі російського імперського простору ударами з «Градів» та «Буків», що вже становить реальну загрозу усталеному культурному світопорядку. Адже імперська ідея від почат-

ку обмежена банальною бінарною опозицією «Свої – Чужі» як висхідним логічним принципом спрямована на розширення категорії «Свої» за рахунок Інших. Досі реально працює метафора «збирання, руських земель», артикульована ще на початку XVI ст. Зрозумівши 2013 р., що Україна назавжди залишає пострадянську, проєвразійську сферу імперського впливу, В. Путін розпочав свою заздалегідь сплановану агресію проти України. Адже велич імперії завжди розбудовується коштом людського життя.

Політична міфологія свідомо й інструментально задіяна в інформаційних конфліктах як раціональне використання ірраціональної сутності, чия істина – міф. Управління масами спирається на знання архетипу, архаїчних психічних установок, що конвертуються у певні наративи. Таким чином, ми б визначили метаморфозу та, водночас, пролонгацію ідентифікаційного імперського міфу, укоріненого в Росії як «міф про возз'єднання» (зокрема українських територій від 1654 р. через 1922 до 2014), що нині декларується через «добровільні референдуми». Проте замість консенсусного «оздоровлення» суспільства, це провокує процеси суспільно-політичної турбулентності, спонукає до подальшої «гібридизації» російського режиму, що, у підсумку, призведе до його остаточної деградації.

Література

1. Ачкасов В. А. «Миф Запада» в российской политической традиции: поиск идентичности / В. А. Ачкасов // Россия и Грузия: диалог и родство культур / Ред. В. В. Парцвания. – СПб. : Сборник материалов симпозиума. Вып.1 Санкт-Петербургское философское общество, 2003. – С.48-56.
2. Барт Р. Мифологии / Р. Барт. – М. : Академический проект, 2008. – 351 с.
3. Бенуа А. де. Против либерализма: (к Четвертой политической теории) / Пер. с фр., предисл. А. Дугина. СПб. : Амфора, 2009. – 476 с.
4. ВРНС: принята Декларация русской идентичности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/75079.html> – Заглавие с экрана.
5. Гаспаров, М. Л. Об античной поэзии : поэты; поэтика; риторика / М. Л. Гаспаров . – СПб. : Азбука, 2000 . – 478 с. – (Academia)
6. Еліаде М. Мефістофель і Андрогін // М. Еліаде; пер. з нім., фр., англ. П. Кьорян, В. Сахно. – К. : Вид. Соломії Павличко «Основи», 2001. – 591 с.
7. Ильин И.А. Основы государственного устройства. Проект основного закона России / Сост., предисл. и примеч. Ю.Т. Лисицы.- М: Рарогъ, 1996 – 160 с.
8. Каганский В.Л. Ландшафт. Империя. Россия / В.Л. Каганский // Международный журнал исследований культуры. – 2013. – № 2(11). – С.5-15.
9. Каганский В.Л. Россия – СССР сегодня? Сравнительный портрет пространств. Статья первая. Сходство / В. Л. Каганский // Общественные науки и современность, 2005. – № 2. – С.78-89.
10. Карамзин Н.М. История славянских народов / Н.М. Карамзин. – М. : Эксмо, 2005. – 1024 с. ил.
11. Кольев А. Н. Политическая мифология: Реализация социального опыта / А.Н. Кольев. – М. : Логос, 2003. – 384 с.
12. Корзун А., Филимонова А. Александр II примирил Лужкова с Немцовым // Известия, 18.07. 2002. – С.3.
13. Ладога – первая столица Руси. 1250 лет непрерывной жизни : Седьмые чтения памяти Анны Мачинской: Сб. статей / Научн. ред А.М. Мачинский. – СПб. : «Нестор-История» СПб ИИ РАН, 2003. – 302 с. (Старая Ладога, 21-23 декабря 2002 г.).

14. Лебедев В.А. Концепт крутости в современной массовой культуре / В.А. Лебедев // *Virtus*, 2016. – № 9. – С.23-25.
15. Мотиль О. Підсумки імперії: занепад, розпад і відродження / О. Мотиль; пер. з англ. П. Грицака. – К. : Критика, 2009. – 199 с.
16. Негри А. Наступает ли кончина государства-нации? «Империя» как высшая стадия империализма / А. Негри // *Глобализация и идентичность: Хрестоматия*; сост. Т. Воропай. – Харьков : Эксклюзив, 2007. – С.312-318.
17. Путин В. 27.07.2012 р. Промова на конференції «Православно-славянские ценности – основа цивилизационного выбора Украины». з нагоди святкування 1025-річчя хрещення Київської Русі у Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antioha.livejournal.com/17784.html> – Назва з екрану.
18. Райтшустер Б. Путинократия. Человек власти и его система / Б. Райтшустер. – М. : Виват, 2014. – 368 с.
19. Флад К. Политический миф. Теоретическое исследование / К. Флад; пер. с англ. А. Г. Георгиева. – М. : «Прогресс-Традиция», 2004. – 264 с.
20. Цуладзе А. Политическая мифология / А. Цуладзе. – М. : ЭКСМО «Алгоритм», 2003. – 384 с. (Серия «История XXI века»).
21. Шестов Н. И. Политический миф теперь и прежде / Н. И. Шестов / за ред. проф. А. И. Демидова. – М. : ОЛМА ПРЕСС, 2005. – 414 с. – (Золотая коллекция).
22. Щербинин А. И. Образ родины или призрак империи? / А. И. Щербинин // *Праксема*. – 2015. – №1(3). – С. 36-42.

References

1. Achkasov, V.A. (2003). "The Myth of the West" in the Russian political tradition: the search for identity, Russia and Georgia: Dialogue and the Relationship of Cultures, Collection of symposium materials, 1, 43-56, St. Petersburg: St. Petersburg Philosophical Society [in Russian].
2. Bart, R. (2008). *Mythology?* Moscow: Akademicheskiiy proyekt [in Russian]
3. Benois, A. de. (2009). *Against liberalism: (to the Fourth Political Theory)*, (Dugin.A. St. Trans.) Petersburg: Amfora [in Russian].
4. ARNS: Declaration of Russian Identity. Retrieved from <http://www.pravoslavie.ru/75079.html> [in Russian].
5. Gasparov, M. L. (2000). *On ancient poetry: poets, poetics; rhetoric*, St. Petersburg: Azbuka [in Russian]
6. Eliade. M. (2001). *Mephistopheles and Androgyne*, Kyiv: Publ. Solomiyi Pavlychko "Osnovy" [in Ukrainian].
7. Ilyin, I. A. (2001). *Fundamentals of the state system. Draft Basic Law of Russia*. Lisitsa YU T (Eds). Moscow: Rarog [in Russian]
8. Kaganskiy, V. L. (2013). *Landscape. Imperia. Russia*. The International Journal of culture research, 2, 5-15 [in Russian].
9. Kaganskiy V. L. (2005). *Russia – the USSR today? Comparative portrait of spaces*. Article one. *Similarities Social sciences and modernity*, 2, 78-89 [in Russian].
10. Karamzin N.M. (2005). *History of the Slavic peoples*. Moscow: Eksmo [in Russian].
11. Kol'ev A. N. (2003). *Political Mythology: Realization of Social Experience*. Moscow: Logos [in Russian].
12. Korzun, A., & Filimonova, A. (2002). *Alexander II reconciled Luzhkov with Nemtsov*. 18.07. [in Russian].
13. *Ladoga is the first capital of Russia. 1250 years of continuous life: Seventh reading of the memory of Anna Machinskaya*. (2002) Digest of articles. St. Petersburg [in Russian].
14. Lebedev, V. A. (2006). *The concept of coolness in modern mass culture*. *Virtus*, 9, 23-25 [in Canada].
15. Motyl, A. *Results empire, decline, decay and rebirth* (P. Gritsak Trans.) Kyiv: Kritika [in Ukrainian].

16. Negri, A. Is the demise of the nation state coming? "Empire" as the Highest Stage of Imperialism. Globalization and Identity: Reader. Voropai T. (Eds). Kharkov: Exclusive [in Ukrainian].

17. Putin, V. 27.07.2012 /A speech at the conference "Orthodox-Slavic values - the basis of the civilizational choice of Ukraine" in honor of the celebration of the 1025th anniversary of the baptism of Kiev Rus in Kiev Retrieved from <http://antioha.livejournal.com/17784.html> [in Russian].

18. Raitshuster, B. (2014) Putinocracy. The man of power and his system. Moscow: Vivat [in Russian].

19. Flood, C. (2004). Political myth. Theoretical study. A. G. Georgiev (Trans.). Moscow: «Progress-Traditsiya» [in Russian].

20. Tsuladze, A. (2003). Political Mythology. Moscow: EKSMO «Algoritm» [in Russian].

21. Shestov, N. I. (2005). Political myth now and before. Demidov A. I. (Eds) Moscow: OLMA PRESS [in Russian].

22. Scherbinin A. I. The image of the motherland or the ghost of the empire? Praxema. Tomsk: TSPU, 1, 36-42 [in Russian].

УДК 111.11 : [124.5+130.2]

*Чумаченко Марина Олександрівна,
аспірант кафедри культурології та медіа-комунікацій
Харківської державної академії культури
marina.chumachenko.87@ukr.net*

СВІТЛО І ТЕМРЯВА ЯК ШИФРИ ТРАНСЦЕНДЕНТНОГО У ПРОЕКЦІЇ «БУТТЯ В КРАХУ» К. ЯСПЕРСА

Метою роботи є здійснення культурологічного осмислення світла і темряви як шифрів трансцендентного кризь призму «Буття в краху» К. Ясперса. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні аксіологічного, семіотичного, герменевтичного та феноменолого-релігієзнавчого методів. Методологічний інструментарій культурології дає змогу виявити метафоричні, міфо-поетичні потенції світла і темряви в антропологічному дискурсі православ'я у смисловій, трансцендентній паралелі з «Буттям в краху» К. Ясперса. **Наукова новизна** полягає у визначенні ролі світла і темряви як смисломодельючих та формотворчих елементів сакрального поля аскези, які, апелюючи до ідейного полотна шифрів, окреслюють особистості варіативність сприйняття та реалізації трансцендентної дійсності. Інтерпретація символіки світла і темряви у співвіднесенні з екзистенціалом «буттям в краху» відкриває перспективу розширення та поглиблення аналітичних можливостей культурології у філософсько-антропологічному дискурсі. **Висновки.** Зіставлення смислової семантики світла і темряви з «буттям в краху» К. Ясперса дало змогу виокремити шляхи формування особливого типу трансцендуючої особистості. Дослідження смислових формант світла і темряви в онтології трансцендування кризь призму реалій аскетичного подвигу, дає змогу розкрити особливості формування не тільки аскетичної свідомості, а й християнської релігійної культури загалом.

Ключові слова: світло, темрява, буття, крах, Карл Ясперс, трансцендування.

Чумаченко Марина Александровна, аспирант кафедры культурологии и медиа-коммуникаций Харьковской государственной академии культуры

Свет и тьма как шифры трансцендентного в проекции «Бытия в крахе» К. Ясперса